

Mateusz Bogdanowicz

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Reakcja administracji Prezydenta USA Lyndona B. Johnsona na wydarzenia Praskiej Wiosny oraz jej obraz w prasie amerykańskiej: analiza materiałów *New York Times*

Streszczenie: Artykuł ma dwa cele. Pierwszy to analiza reakcji administracji Prezydenta L. B. Johnsona wobec wydarzeń tzw. Praskiej Wiosny w Czechosłowacji w 1968 r. Tekst jest podsumowaniem liberalizacji polityki społeczno-ekonomicznej ekipy Alexandra Dubčeka, jej narastającego konfliktu z Moskwą, inwazji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację w sierpniu 1968 i powrotu do przed-Dubčekowskiego *status quo*. Autor analizuje aktywność administracji amerykańskiej, w wymiarze polityki wewnętrznej i zagranicznej USA, w nader skomplikowanym układzie międzynarodowym. Drugi cel to prezentacja i ocena amerykańskiego zainteresowania wydarzeniami *Praskiej Wiosny* na podstawie doniesień prasowych i statystyk z *The New York Timesa* (spośród mediów amerykańskich, dziennik ten poświęcił najwięcej uwagi *Praskiej Wiosnie*).

Słowa kluczowe: Praska Wiosna, Stany Zjednoczone, liberalizacja, Czechosłowacja, swobody obywatelskie, inwazja, polityka zagraniczna, prasa

Pierwszym celem niniejszego artykułu jest analiza reakcji administracji Prezydenta L. B. Johnsona wobec wydarzeń w Czechosłowacji od stycznia do grudnia 1968 r. Styczeń 1968 r. to detronizacja I sekretarza KPCz Antonina Novotnego (1953–1968)¹ i przejęcie władzy przez Alexandra Dubčeka oraz rozpoczęcie Praskiej Wiosny (czes. Pražské jaro). W październiku 1968 r., po inwazji wojsk Układu Warszawskiego, zaczęto wdrażać nowe porządki przywracające przed-Dubčekowskie *status quo*. Stało się wówczas oczywiste, że zmiana ani radzieckiej, ani amerykańskiej polityki w kwestii Czechosłowacji nie była możliwa. 16 października 1968 r. podpisano porozumienie sankcjonujące

¹ A. Novotny pełnił też funkcję Prezydenta Republiki Czechosłowackiej (1957–1968). W marcu 1968 r. został zmuszony do ustąpienia z tego stanowiska. Nowym prezydentem kraju obwołano Ludvika Svobodu.

stacjonowanie wojsk ZSRR w Czechosłowacji. Był to ostatni dowód na to, że nurt reform został zahamowany².

Drugi cel to analiza zainteresowania amerykańskich mediów wydarzeniami Praskiej Wiosny. Jest to studium przypadku doniesień prasowych *The New York Times* (NYT), jako że właśnie ten dziennik poświęcił najwięcej uwagi Praskiej Wiośnie³. Po *The Wall Street Journal*, NYT miał największy zasięg czytelniczy w USA; 112 nagród Pulitzera i 18 miejsce wśród najpoczytniejszych gazet świata daje reprezentatywną próbkę jak dużo/mało uwagi poświęcano Czechosłowacji w 1968 r.⁴

Praska Wiosna to okres przemian społeczno-politycznych w Czechosłowacji od stycznia do sierpnia 1968 r. Przebiegał on na płaszczyźnie polityki wewnętrznej, międzynarodowej, przemian społeczno-ekonomicznych i kulturowych⁵.

Proces ten nie zaczął się nagle. Prosoviecki lider Komunistycznej Partii Czechosłowacji (KPCz), Antonin Novotny, po zastąpieniu Klementa Gotvalda na stanowisku I sekretarza KPCz w 1953 r. oraz Antonina Zapatockiego (Prezydent Republiki) – w 1957 r., przejął pełnię władzy w kraju. Chociaż rok 1956 przyniósł odwilż i destalinizację w ZSRR, reformy demokratyczne w Czechosłowacji – pod nadzorem Novotnego – przebiegały bardzo powoli⁶. Taka sytuacja spowodowała rosnące niezadowolenie społeczne. Pojawiały się postulaty rozluźnienia cenzury, utworzenia nowych pism i swobody twórców. Żądano rozliczenia przywódców, demokratycznych wyborów i zezwolenia na wyjazdy zagraniczne⁷.

Dezyderaty powyższe inspirowane były rozwojem czeskiej sztuki i literatury. Jaskrawym przejawem tego nurtu była tzw. Czeska Nowa Fala w filmie. W latach 1960–67 doskonałe filmy młodych czeskich reżyserów (min. Miloša Formana, Františka Vlácil, Věry Chytilovej, Jiřego Menzla, Vojtěcha Jasnego) zyskały międzynarodową popularność, uznanie i zdobywały liczne prestiżowe nagrody⁸. Były nowatorskie,

² Appendix X. *Soviet-Czechoslovak Treaty: 16 October 1968*. [W:] Philip Windsor, Adam Roberts, *Czechoslovakia 1968: Reform, Repression and Resistance*. London: Chatto and Windus, s. 193–200.

³ James W. Peterson, *American Newspaper Media Portrayal of the 1968 Prague Spring*, [w:] Gregory C. Ference (red.), *The Portrayal of Czechoslovakia in the American Print Media, 1938–1989*, New York: Columbia University Press, 2006, 80–81.

⁴ Analiza prasowa roku 1968 w NYT była możliwa dzięki stypendium autora z Roosevelt Institute for American Studies w Middelburgu, Holandia. Również teje instytucji zawdzięcza autor dostęp do FRUS z okresu prezydentury L. B. Johnsona i R. Nixona oraz dokumentów obu prezydentów.

⁵ *Prague Spring*, Encyclopaedia Britannica, (01.08.2017), <https://www.britannica.com/event/Prague-Spring>.

⁶ Bennett Kovrig, *The Myth of Liberation: East-Central Europe in US Diplomacy and Politics since 1941*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1973, s. 269.

⁷ Robert Rhodes James (ed.), *The Czechoslovak Crisis 1968*, London: Weidenfeld and Nicolson, 1969, s. 1–9.

⁸ *Czechoslovak New Wave*, New Wave Film.Com (28.07.2017), <http://www.newwavefilm.com/international/czech-new-wave.shtml>.

wykraczały poza schematy i przełamywały tabu, co zapewniało im międzynarodowe nagrody⁹.

Pomimo sukcesów kraju, ekipa Novotnego trzymała ostry kurs w kwestii polityki wewnętrznej. Chociaż rząd złagodził restrykcje cenzorskie i powstały nowe pisma literackie, w odczuciu społecznym aktyw KPCz hamował i utrudniał liberalizację¹⁰. Na fali niezadowolenia aktywni stawali się słowaccy działacze KPCz, dotychczas usuwani nieco w cień przez czeskich współtowarzyszy. W 1963 r., w słowackiej frakcji partii, nastąpiła zmiana układu sił. Przewagę stracili poplecznicy A. Novotnego – K. Bacílek i P. David. Zastąpili ich słowaccy aktywiści pod kierownictwem Alexandra Dubčeka¹¹.

Nowe kierownictwo frakcji promowało trendy liberalne i narodowe na Słowacji. Tygodnik *Kultúrny život* popularyzował idee demokratyczne; zaczęto otwarcie dyskutować różne kontrowersyjne kwestie. Pismo zdobyło dużą popularność wśród czechosłowackich elit intelektualnych i zyskało rozgłos w całym kraju¹².

Z powodu bardzo złej sytuacji ekonomicznej Czechosłowacji, część aktywu partyjnego (min. Ota Šik i Alexander Dubček) podjęła działania w celu zmiany władz kraju¹³. W obliczu rozłamu w partii Antonin Nowotny doprowadził do niezapowiedzianej wizyty lidera ZSRR, Leonida Breżniewa w Pradze (12.1967). Ten, jednakże, nie poparł Novotnego. Sekretarz Breżniew szybko zrozumiał rozmiar opozycji i dał „zielone światło” reformatorom¹⁴. Moskwa nie widziała żadnego konkretnego zagrożenia. Dubčeka postrzegano na Kremlu jako lojalnego, dobrze przygotowanego – na moskiewskich szkoleniach – i wiarygodnego komunistę¹⁵. Przy takim stanowisku Moskwy i poparciu przez ZSRR przeciwników politycznych Novotnego, 5 stycznia 1968 r. Alexander Dubček został wybrany na I sekretarza KPCz.

Do 21 sierpnia 1968 r., administracja nowego sekretarza KPCz to pasmo projektów liberalizacyjnych, tzw. „socjalizm z ludzką twarzą”. Partia zredukowała kontrolę nad życiem obywateli i zniesiono cenzurę. Zezwolono na powstanie stowarzyszeń i organizacji pozapartyjnych. Zaczęto opracowywać ustawę o przekształceniu państwa w federację Czechów i Słowaków¹⁶. Dubček starał się luzować zasady reżimu, aby zyskać poparcie społeczne dla przemian.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Philip Windsor, Adam Roberts, *Czechoslovakia 1968: Reform...*, s. 8–9. Por.: Andrzej Krawczyk, *Praška Wiosna 1968*, Warszawa: Volumen, 1998, s. 77–89.

¹¹ Ibidem, s. 10–12.

¹² Galia Golan, *Reform Rule in Czechoslovakia: The Dubček Era 1968–1969*, Cambridge, CUP, 1973, s. 5.

¹³ Philip Windsor, Adam Roberts, *Czechoslovakia 1968: Reform...*, s. 8–9.

¹⁴ Bennet Kovrig, *Of Walls...*, s. 111.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ James W. Peterson, *American Newspaper...*, s. 77.

Takie ruchy wywołały – w sposób oczywisty – panikę wśród komunistycznych elit w bloku wschodnim. Walter Ulbricht (NRD), Władysław Gomułka (Polska) i Janos Kadar (Węgry) zaczęli lobbować w Moskwie za zmuszeniem Dubčeka do powrotu do stalinowskich pryncypiów¹⁷. Ich zdaniem, zmiany liberalizacyjne w Czechosłowacji mogły doprowadzić do podobnych ruchów w innych krajach bloku, co z kolei przyczyniłoby się do dezintegracji systemu. L. Breżniew, wspierany przez satelitów, w rokowaniach z liderami KPCz w Čiernej nad Tisou, próbował nakłonić Sekretarza Dubčeka do zarzucenia lub spowolnienia reform. Ten zapewniał o lojalności Czechosłowacji, jej socjalistycznych ambicjach i pozostaniu w Układzie Warszawskim. Odmawiał jednak zastopowania przemian argumentując, że to kwestie wewnętrzne kraju i nie dotyczą one ani ZSRR, ani innych państw bloku¹⁸.

Leonid Breżniew i satelici nie dali się jednak przekonać. Niebezpieczeństwo wolnych mediów, posiadanie paszportu przez obywateli, ich swobodne podróżowanie oraz brak cenzury czy deregulacja gospodarki i kredyty z RFN były dla nich nie do przyjęcia¹⁹. Podjęli oni decyzję o skoordynowanej inwazji zbrojnej. W nocy z 21 na 22 sierpnia 1968 r., wojska radzieckie, polskie, niemieckie, bułgarskie i węgierskie wkroczyły do Czechosłowacji; opanowano Pragę i wszystkie strategiczne punkty kraju.

Przywódcy KPCz zostali aresztowani przez żołnierzy radzieckich i bezprawnie uprowadzeni do Moskwy. Tam zmuszono wszystkich, z wyjątkiem Františka Kriegela, do podpisania tzw. *Protokołów Moskiewskich* zakładających zarzucenie ideałów *Praskiej Wiosny*. Dla formalności, Sekretarza A. Dubčeka pozostawiono na stanowisku jeszcze do kwietnia 1969 r. Niebezpieczeństwo demokratyzacji czy normalizacji w bloku wschodnim zostało zażegnane. Przynajmniej tak wydawało się architektom inwazji na Czechosłowację.

Jednakże sukces Moskwy i jej satelitów okazał się połowiczny. Reformy w Czechosłowacji i inwazja na nią poważnie podzieliły blok sowiecki. Jugosławia i Rumunia nie poparły agresorów. Zarówno lider Jugosławii, gen. Josip Broz Tito, jak i przywódca rumuński, Nicolae Ceausescu, tak w mediach krajowych i zagranicznych wspierali *Praską Wiosnę* jednocześnie krytykując poczynania zarówno Moskwy, jak i reszty bloku²⁰.

Od początku prezydentury Lyndon B. Johnson wdrażał w stosunku do Bloku Wschodniego doktrynę tzw. *budowania mostów* (ang. *bridge building*)²¹. Miało to zbliżyć USA

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Andrzej Krawczyk, *Praska...*, s. 114.

¹⁹ Ibidem, s. 130–133.

²⁰ Andrzej Krawczyk, *Praska...*, s. 166–167.

²¹ Por. Lyndon B. Johnson, *The Vantage Point: Perspectives of the Presidency, 1963–1969*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971, s. 462–467.

do państw zza żelaznej kurtyny. Była to reakcja administracji waszyngtońskiej na krytykę Stanów Zjednoczonych za pasywność w kwestii węgierskiej w 1956 r.²² Waszyngton zapewniał państwa z obozu sowieckiego o woli wspierania dążeń niepodległościowych owych państw i poszanowania ich praw²³. Prezydent deklarował „budowanie mostów przez zatokę, która oddzieliła nas od Europy Wschodniej; [...] mostów wzmacniających handel, wymianę myśli, turystów oraz pomocy humanitarnej”²⁴.

Bezpośrednim rezultatem owej strategii było *Memorandum Działań w Kwestii Bezpieczeństwa Narodowego 304* (ang. *National Security Action Memorandum – NSAM 304*) z czerwca 1964 r.²⁵ Zamierzano podjąć kroki zmierzające do osłabienia pozycji ZSRR w państwach bloku wschodniego. Departament Stanu rozumiał owe działania jako

- liberalizację wewnętrzną;
- wypracowanie niezależności od ZSRR;
- wdrożenie rozwiązań dotyczących kwestii ekonomicznych;
- zbliżenie do Zachodu;
- stworzenie krajom satelickim możliwości decydowania o samostanowieniu;
- zdemontowanie żelaznej kurtyny;
- zjednoczenie Zachodu i Wschodu²⁶.

USA zaangażowały się we wdrażanie idei *budowania mostów* zwłaszcza w Czechosłowacji²⁷, co rozumiały, biorąc pod uwagę pozytywne doświadczenia amerykańskie w stosunkach dyplomatycznych z tym krajem z lat 1918–1939²⁸.

Jednakże, gdy zaczęły się czeskie przemiany, Biały Dom miał inne priorytety. Prezydent Johnson zapowiedział, że nie będzie ubiegał się o reelekcję. Waszyngton był zaangażowany w proces *détente*²⁹. W dobie zaawansowanego wówczas amerykańskiego zaangażowania militarno-politycznego w Wietnamie, kwestia Europy Wschodniej

²² Bennett Kovrig, *Of Walls and Bridges: the United States and Eastern Europe*. New York: NY UP, s. 101–105.

²³ Por.: Bennett Kovrig, *The Myth of Liberation: East-Central Europe in US Diplomacy and Politics since 1941*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1973, s. 249–256.

²⁴ *National Security Action Memorandum No. 304*, June 3, 1964, FRUS, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 4.

²⁵ Ibidem.

²⁶ *Paper Prepared in the Department of State*, niedatowany, FRUS, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 12.

²⁷ Już w 1964 r., rozpoczęto intensywne kontakty czechosłowacko-amerykańskie zmierzające do zacieśnienia współpracy gospodarczej i finansowej. Czechosłowacja starała się także zintensyfikować swoją dyplomatyczną obecność w USA poprzez służby konsularne. Czeskie linie lotnicze próbowały wydzierżawić amerykańskie samoloty. Amerykańscy akademicy zaczęli wizytować czeskie uniwersytety z wykładami; artyści i literaci (np. Allen Ginsberg) zaczęli bywać na czechosłowackich festiwalach studenckich, propagując swoją twórczość. Por.: *Paper Prepared in the Department of State*, niedatowany, FRUS, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 12; H. Gordon Skilling, *Czechoslovakia's Interrupted Revolution*, Princeton: Princeton University Press, 1976, s. 72–73.

²⁸ Por.: Halina Parafianowicz, *Czechosłowacja w polityce Stanów Zjednoczonych w latach 1918–1933*, Białystok: Wyd. Filii UW w Białymstoku, 1996.

²⁹ Polityczne rozluźnienie amerykańsko-radzieckiego wyścigu zbrojeń.

była dla USA marginalna³⁰. Zarówno Prezydent Johnson, jak i jego Sekretarz Stanu, Dean Rusk, uważali, aby nie zniechęcić Rosjan³¹. Deklarowali, że – zgodnie z tym co deklarował Alexander Dubček w negocjacjach z Rosjanami – przemiany w Czechosłowacji są kwestią wewnętrzną kraju oraz Układu Warszawskiego³².

Administracja waszyngtońska wysyłała sygnał, że Stany Zjednoczone nie będą działać ani na rzecz liberalizacji systemu w Czechosłowacji, ani w celu osłabienia pozycji ZSRR w Układzie Warszawskim. Prezydent Johnson zmanifestował tym samym, że jego polityczne priorytety przeważały nad wcześniej opracowaną strategią polityczną, dotyczącą sowieckich państw satelickich (np. *NSAM 304*, *NSAM 352*)³³.

Już od roku 1964 Centralna Agencja Wywiadowcza (CIA) raportowała, że Rosjanie użyją siły w Europie Wschodniej, jeśli tylko uznają, że zagrożone są ich interesy³⁴. Niektórzy politycy amerykańscy, np. zastępca Podsekretarza Stanu Charles Bohlen i Sekretarz Obrony Frank Clifford – w przededniu inwazji – wskazywali, że Rosjanie z pewnością poczują się sprowokowani linią polityczną Czechosłowaków³⁵. Charles Bohlen zalecał trzymanie się pryncypiów *budowania mostów* i dyskretnej, acz przyjaznej Czechosłowacji, dyplomacji. W jego opinii, miało to osłabić prawdopodobieństwo inwazji³⁶.

Sowieckie przygotowania zbrojne także nie były tajemnicą. Już w lipcu 1968 r., tak prasa amerykańska, jak i CIA donosiły, że wojska Układu Warszawskiego przegrupowują się w pobliże granic z Czechosłowacją, w której Rosjanie planowali manewry³⁷. Podobne sygnały płynęły z Moskwy od ambasadora USA, Llewellyna Thompsona³⁸.

³⁰ Świadczy o tym proporcja uwagi poświęcona Czechosłowacji czy szerzej, blokowi wschodniemu, a detecie czy rozbrojeniu oraz wojnie w Wietnamie. Por. Lyndon B. Johnson, *The Vantage...*, s. 617–636.

³¹ Dean Rusk był przeciwnikiem łączenia kwestii rozbrojenia i układów z Moskwą z innymi kwestiami. Dean Rusk, *As I Saw It. A Secretary of State's Memoir*. New York: I. B. Tauris & Co Ltd, 1990, s. 294.

³² *Ibidem*, s. 304–5.

³³ David C. Roth, *The American Reaction to the 1968 Warsaw Pact Invasion of Czechoslovakia*. Columbus: Ohio State University, s. 17. Por.: Dean Rusk, *As I...*, s. 295; L. B. Johnson, *The Vantage...*, s. 487–488.

³⁴ *National Intelligence Estimate*, July 22, 1964, FRUS, 1964–1968, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 7.

³⁵ *Memorandum for the Record*, April 24, 1968, FRUS, 1964–1968, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 20.

³⁶ *Memorandum from the Deputy Under Secretary of State for Political Affairs (Bohlen) to the Under Secretary of State (Katzenbach)*, April 28, 1968, FRUS, 1964–1968, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 21.

³⁷ *Russian Forces Start to Leave Czechoslovakia: First Phase of Exit*, by Henry Kamm, Special to the „New York Times”, „New York Times” (1923-Current file); Jul 14, 1968; ProQuest Historical Newspapers: „The New York Times”, pg. 1. *Preparations for Military Intervention in Czechoslovakia*, July 26, 1968, Declassified Documents Reference System, Gale Cengage Learning, (25. 07. 2017), <http://galenet.galegroup.com.proxy.lib.ohio-state.edu/servlet/DDRS?vrsn=1.0&view=image&locID=colu44332&c=23&page=1&img=.25&ste=6&n=1 00&docNum=CK2349099636&docID=265324>.

³⁸ Bennet Kovrig, *Of Walls...*, s. 113.

Jednakże, pomimo ostrzeżeń i sugestii ze strony Departamentu Stanu, Centralnej Agencji Wywiadowczej czy mediów, inwazja wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację całkowicie zaskoczyła administrację prezydencką³⁹. Biały Dom nie podjął praktycznie żadnych działań⁴⁰. Było tak w dużej mierze dlatego, że termin inwazji był dla administracji Johnsona wybitnie niesprzyjający. 20 sierpnia 1968 r. Amerykanie mieli publicznie ogłosić rozpoczęcie rozmów w sprawie ograniczenia zbrojeń. Gdyby do tego doszło, byłoby to szczytowe osiągnięcie prezydentury Lyndona B. Johnsona, zwłaszcza w kontekście jego publicznego anonsu o niekandydowaniu na kolejne 4 lata. 20 sierpnia 1968 r. okazał się jednak całkowicie nieudany dla prezydenta.

Przebieg spotkania z Ambasadorem ZSRR, Anatolijem Dobryninem, dobitnie świadczy o nastawieniu i postawie Prezydenta USA⁴¹. Ambasadorem Dobryninem umówił spotkanie z Prezydentem Johnsonem, informując jego doradcę, Waltera Rostowa, że sprawa jest pilna. Prezydent jednak zaczął rozmowę od obejrzanego filmu, rozwodził się na temat zdrowia, fryzury i diety⁴². Gdy Dobrynin odczytał wreszcie oświadczenie Kremla, reakcja Prezydenta zadziwiła ambasadora:

Johnson wysłuchał mnie uważnie, ale najwyraźniej nie od razu zrozumiał doniosłość wydarzeń. Ku mojemu zdumieniu, nie zareagował wcale; po prostu podziękował mi za informacje [...]. Powiedział, że udzieli odpowiedzi, [...] jeśli zajdzie taka potrzeba. [...] Zaproponował mi whiskey i zabawiał ciekawostkami dotyczącymi Teksasu⁴³.

Zebranie Rady Bezpieczeństwa Narodowego (NSC) w nocy 20 sierpnia 1968 r., potwierdza zaskoczenie Amerykanów⁴⁴. Wyartykułowali je zarówno Sekretarz Rusk, jak i Sekretarz Clark oraz Generał Earle Wheeler (przewodniczący Połączonych Szefów Sztabów). Ustalono konieczność określenia, co leży w interesie USA; Rusk poparł ideę Prezydenta Johnsona w kwestii wyjścia z twarzą z ustalonego już spotkania dotyczącego redukcji zbrojeń z premierem ZSRR, A. Kosyginem. W zaistniałej sytuacji jasne było, że wyjazd Prezydenta USA do Moskwy należy przełożyć, a być może nawet

³⁹ *Memorandum of Conversation*, September 20, 1968, FRUS, 1964–1968, vol. 14, *Soviet Union*, doc. 304.

⁴⁰ Co interesujące, D. Rusk pisze w swoich pamiętnikach o tym, że wykonał telefon do ambasadora ZSRR Dobrynina w dniu inwazji, ostro i zdecydowanie protestując. Jednakże ani Dobrynin, ani Prezydent Johnson, w swoich wspomnieniach, nie potwierdzają takiej rozmowy. Por.: Dean Rusk, *As I...*, s. 295; I. B. Johnson, *The Vantage...* Anatolij Dobrynin, *In Confidence: Moscow's Ambassador to America's Six Cold War Presidents*, s. 182–3. Więcej o braku reakcji USA: B. Kovrig, *Of Walls ...*, s. 114.

⁴¹ A. Dobrynin, op. cit., s. 179–180.

⁴² *Summary of Meeting*, August 20, 1968, 8:15–8:42 P.M., FRUS, 1964–1968, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 80.

⁴³ A. Dobrynin, op. cit., s. 180–182, tłumaczenie własne.

⁴⁴ Dean Rusk potwierdził, zaskoczenie Waszyngtonu w rozmowie z A. Dobryninem. A. Dobrynin, op. cit., s.182.

odwołać⁴⁵. W sprawie Czechosłowacji Rusk zalecał wstrzymanie się z reakcją „na jakiś czas”⁴⁶.

Oficjalna odpowiedź Białego Domu, którą ambasador Dobrynin otrzymał 21 sierpnia od Deana Ruska, była całkowitym – pozytywnym – zaskoczeniem dla Kremla. Prezydent Johnson nie potępił jednoznacznie inwazji. Wyraził nadzieję, że rozmowy rozbrojeniowe i jego wizyta w Moskwie jednak dojdą do skutku. Rosjanie spodziewali się raczej zerwania wszelkich rokowań⁴⁷. Trudno było o lepszy dla Kremla obrót spraw.

Po 24 godzinach amerykańskiego letargu, podczas którego wojska Układu Warszawskiego skutecznie opanowały Czechosłowację i ubezwłasnowolniły jej przywódców, Johnson wygłosił oficjalne oświadczenie. Potępił agresorów i zaapelował o wycofanie wojsk inwazyjnych oraz zachęcał ONZ do podjęcia stosownych działań⁴⁸. Na konferencji prasowej Dean Rusk stwierdził, że USA nie biorą na siebie odpowiedzialności za wydarzenia w Czechosłowacji oraz że jego kraj nie ma w stosunku do Czechosłowacji żadnych zobowiązań⁴⁹. Nie była to prawda, gdyż powyższa deklaracja stała w sprzeczności z ideami *budowania mostów* i dotychczasową, prawie czteroletnią, retoryką administracji Prezydenta Johnsona. Pomimo zaangażowania USA w działalność Radia Wolna Europa czy wymianę kulturalno-handlową z Czechosłowacją, Biały Dom – w celu osiągnięcia porozumienia z ZSRR dotyczącego *détente* – ostantacyjnie bagatelizował wydarzenia w Czechosłowacji⁵⁰.

Posiedzenie rządu z 22 sierpnia 1968 r. potwierdziło rozczarowanie i frustrację Prezydenta postawą ZSRR. Akcentował, że rozmowy rozbrojeniowe były jego priorytetem i że z takiej perspektywy należy postrzegać potencjalne amerykańskie działania w kwestii Czechosłowacji⁵¹.

Na posiedzeniu 23 sierpnia 1968 r., Generał Wheeler – analizując przebieg inwazji – konkludował, że obecna sytuacja byłaby dobrym argumentem dla Kongresu za zwiększeniem kontyngentu amerykańskiego w Europie⁵². Amerykański ambasador przy ONZ,

⁴⁵ Sekretarz Stanu Rusk poinformował o tym otwarcie ambasadora Dobrynina w dniu inwazji. A Dobrynin, *op. cit.*, s. 182.

⁴⁶ *Notes of Emergency Meeting of the National Security Council*, August 20, 1968, 10:15 PM, FRUS, 1964–1968, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 81.

⁴⁷ A. Dobrynin, *op. cit.*, 181.

⁴⁸ “Statement by President Johnson”, August 21, 1968, Department of State, *Bulletin*, 9 September 1968, 261.

⁴⁹ “Secretary Rusk’s News Conference,” August 21, 1968, Department of State, *Bulletin*, 9 September 1968, 262.

⁵⁰ W pełni wydają się to potwierdzać zapisy w pamiętnikach tak L. B. Johnsona, jak i sekretarza Ruska. Por. L. B. Johnson, *The Vantage ...*, s. 486–8; Dean Rusk, *As I ...*, s. 295–297.

⁵¹ *Minutes of Cabinet Meeting*, August 22, 1968, Declassified Documents Reference System, Gale Cengage Learning, (26. 07. 2017), <http://galenet.galegroup.com.proxy.lib.ohio-state.edu/servlet/DDRS?vrsn=1.0&view=image&locID=colu44332&c=1&page=1&img=.25&ste=6&n=100&docNum=CK2349143969&docID=272397>.

⁵² Ten argument okazał się istotny. R. Nixon od 1969 r. skutecznie lobbował w Kongresie za zwiększeniem zaangażowania amerykańskiego w militarną obecność w bazach NATO na terenie RFN.

George Ball, lobbował za międzynarodową akcją propagandową przeciwko sowieckiej inwazji. Uczestnicy posiedzenia zgodzili się, że ZSRR jest „szczególnie podatny na negatywną propagandę i nacisk międzynarodowej opinii publicznej”⁵³. W świetle działań sowieckich na Węgrzech (1956) oraz w Czechosłowacji (1968) trudno sklasyfikować takie podejście inaczej, niż jako naiwne myślenie życzeniowe, jeśli nie polityczny bełkot w celu odsunięcia problemu na dalszy plan.⁵⁴

Takie nastawienie administracji waszyngtońskiej było ewidentnym sygnałem, tak dla Moskwy, amerykańskich partnerów z NATO czy ONZ, jak również dla ekipy Alexandra Dubčeka, że amerykańskie racje polityczne, zainteresowanie i uwaga administracji prezydenckiej skupione były na kwestiach zupełnie niezwiązanych z wydarzeniami w Czechosłowacji. Jednym z naczelnych priorytetów była wojna wietnamska. Drugą kwestią pochłaniająca Biały Dom była próba zawarcia porozumień rozbrojeniowych z ZSRR i kontynuacja idei *détente* w relacjach politycznych z Moskwą. Trzecią sprawą były nadchodzące wybory. Należało dopilnować, aby sukcesorem został polityk z obozu Prezydenta. To zadanie było – być może – najbardziej wymagające. L. B. Johnson tracił wpływy w rozbitej na zwalczające się frakcje Partii Demokratycznej. W czerwcu 1968 r. zamordowano kandydata Demokratów w wyborach prezydenckich, Roberta Kennedy’ego. Było to ważne i bolesne doświadczenie polityczne dla Johnsona. Charyzmatyczny, energiczny brat JFK, Robert, miał wszelkie szanse na sukces wyborczy. W obecnej sytuacji trzeba było całą strategię wyborczą budować od początku, a do wyborów pozostało bardzo mało czasu. Przez moment Prezydent rozważał zmianę decyzji wyborczej. Jednakże pogarszające się zdrowie, słabe zaplecze polityczne i brak konkretnych celów i planów na kolejną kadencję sprawiały, że Johnson nie miał energii ani przekonania do angażowania się w kwestie czechosłowacką.

Od końca sierpnia 1968 r., administracja waszyngtońska – w sensie politycznym – nie interesowała się przebiegiem tzw. normalizacji w Czechosłowacji, tj. okresem, gdy ubezwłasnowolniony politycznie Alexander Dubček został zmuszony do wygaszenia reform.

Jeśli chodzi o uwagę mediów amerykańskich poświęconą Praskiej Wiośnie, *New York Times* okazał się najbardziej zainteresowanym dziennikiem. Rok 1968 przyniósł 2700 doniesień dotyczących wydarzeń w Czechosłowacji. Informacje pojawiały się w działach z różnych kategorii, np. politycznej, ekonomicznej czy kulturalnej. Tabela 1 ilustruje rozkład ww. doniesień prasowych w skali roku.

⁵³ *Summary of Meeting*, August 23, 1968, FRUS, 1964–1968, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 85, tłumaczenie własne.

⁵⁴ Por. Thomas Alan Schwartz, *Lyndon Johnson and Europe: In the Shadow of Vietnam*. Cambridge, Mass., 2003, s. 214.

Styczeń to głównie artykuły opisujące przebieg zmiany władzy, z dużą liczbą spekulacji co do kursu nowej ekipy⁵⁵. *NYT* sygnalizuje, że obóz Dubčeka, mimo że to ludzie lojalni w stosunku do Moskwy, ale o zacięciu reformatorskim⁵⁶.

Tabela 1. Liczba wzmianek dotyczących wydarzeń w Czechosłowacji w 1968 r. w *New York Times*⁵⁷

Lp.	Miesiąc	Liczba wzmianek
1	Styczeń	49
2	Luty	82
3	Marzec	157
4	Kwiecień	135
5	Maj	188
6	Czerwiec	83
7	Lipiec	216
8	Sierpień	514
9	Wrzesień	518
10	Październik	360
11	Listopad	243
12	Grudzień	155

Chociaż luty poświęcony był wydarzeniom kulturalnym, miesiąc zaczyna jednak analiza przemówienia A. Dubčeka w rocznicę tzw. Zwycięskiego Lutego (czes. *Vítězný únor*) – komunistycznego puczu z 1948 r. *NYT* wydrukował treść przemówienia i prze-

⁵⁵ *Slovaks and Intellectuals Given Concessions by Czech President...*, by David Binder Special to „The New York Times”, „New York Times” (1923-Current file); Jan 2, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 9 (format cytowania według zaleceń ProQuest Historical Newspapers); *A New Prague Leader: Alexander Dubcek*, „New York Times” (1923-Current file); Jan 6, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 6; *Convulsion in Prague*, „New York Times” (1923-Current file); Jan 8, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 38.

⁵⁶ *Czechoslovakia: Pressure Produces a Change*, by Richard Eder, „New York Times” (1923-Current file); Jan 14, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. E7.

⁵⁷ Opracowanie własne autora na podstawie statystyk *New York Times*, ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*.

analizował program reform (min. wdrażanie „socjalizmu z ludzką twarzą”, odpowiedzialność liderów przed narodem, ograniczenie cenzury, liberalizację gospodarki i zbliżenie partii do narodu).

W kwestiach kulturalnych *NYT* komentuje kroki nowego przewodniczącego Związku Pisarzy Czechosłowackich, Eduarda Goldstückera. Wywołał on jakościową i polityczną burzę w *Literárních novinach*. *NYT* komentował zmiany kadrowe – odsunięcie lojalnych w stosunku do A. Novotnego aparatczyków. Dziennik właściwie zinterpretował wystąpienie Goldstückera (4 lutego), krytykujące praktyki polityczno-społeczne ekipy Novotnego jako test prawdy dla ekipy A. Dubčeka i deklarowanego zniesienia cenzury⁵⁸. Pod koniec lutego uwaga edytorów *NYT* poświęcona Czechosłowacji zwiększyła się o prawie 100% (49 wzmianek w styczniu i 82 w lutym).

Marzec przynosi podwojenie ilościowe i jakościowe doniesień (157). Są to raporty na temat ostrej walki politycznej słabnącego Nowotnego (traci stanowisko prezydenta Republiki; zastępuje go Ludvik Svoboda). Dziennik rozpisuje się na temat kalibru politycznego Svobody, jego biografii i statusu bohatera narodowego. *NYT* trafnie przewiduje, że nowy prezydent będzie proreformatorski, chociaż także należy do obozu promoskiewskiego. Pojawiają się przekrojowe artykuły porównujące obecną sytuację w Czechosłowacji do tej na Węgrzech w roku 1956. *NYT* sygnalizuje, że liderzy państw satelickich, zaniepokojeni wydarzeniami w Czechosłowacji, spotkali się w Warszawie⁵⁹.

Kwiecień to 135 doniesień – nieznaczny spadek ilościowy (o ok. 8%). 5 kwietnia Alexander Dubček ogłosił *Program działań*, kwintesencję Praskiej Wiosny. Czytelnicy *NYT* otrzymali tłumaczenie całego przemówienia. Akcentowano w nim zniesienie cenzury; wolność wypowiedzi; zapowiedź umożliwienia Czechosłowakom swobody podróżowania; zwiększenie dbałości władz o jakość i dostępność dóbr konsumpcyjnych i lepsze zaopatrzenie sklepów. *NYT* dostrzegał nowatorskie inicjatywy ekipy Dubčeka, np. zapowiedź wprowadzenia systemu wielopartyjnego; ograniczenie wpływów tajnej policji; intensyfikację związków z partnerami w bloku komunistycznym i rozwój kontaktów z Zachodem oraz rozmowy w kwestii zwrotu rezerw złota wywiezionego w czasie

⁵⁸ Do inwazji – 20 sierpnia 1968 r. – pismo miało już nakład 300 000 egzemplarzy i stało się najpoczytniejszym kulturalno-literackim wydawnictwem tego roku w Europie.

⁵⁹ *General Accused of Theft Flees From Czechoslovakia*, *York Times* (1923-Current file); Mar 3, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 15; *Anti-Bonn Policy Is Eased Further by Prague*, by Jonathan Randal Special to *The „New York Times”*, „*New York Times*” (1923-Current file); Mar 3, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 16; *Prague Dismisses Ideological Chief*, Randal, Jonathan, „*New York Times*” (1923-Current file); Mar 6, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 11; *Embattled Czech President, Novotny, Antonin*, „*New York Times*” (1923-Current file); Mar 13, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 2; *Dubcek Has Talks With Bloc Chiefs, They Confer in Dresden...*, by Henry Kamm Special to *The „New York Times”*, „*New York Times*” (1923-Current file); Mar 24, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1.

II wojny światowej do USA⁶⁰. Gazeta sporo uwagi poświęciła planom przekształcenia Czechosłowacji w federację i – w perspektywie około 10-letniej – doprowadzenia w kraju do demokratycznych wyborów. Zwracano uwagę, że – gdyby do tego doszło – mogłoby to oznaczać koniec socjalizmu w tym kraju⁶¹.

Maj przynosi 188 doniesień. Jest to min. seria artykułów dotyczących rehabilitacji tzw. K231, tj. więźniów politycznych niesłusznie skazanych po przewrocie z 1948 roku. Pojawiają się spekulacje dotyczące możliwości reaktywacji Partii Socjaldemokratycznej, siłą przyłączonej do KPCz w roku 1948.

Dużo uwagi *NYT* poświęca w maju kwestiom kadrowym i wpływowi zmian na losy reform. Komentuje się odrodzenie skautingu, wzmożoną aktywność kościoła katolickiego i stowarzyszeń mniejszościowych. To także doniesienia o rozłamie w obozie komunistycznym. Amerykanie dowiadują się o poparciu dla reform Dubčeka ze strony marszałka Tito z Jugosławii oraz Nicolae Ceausescu, lidera Rumunii. *NYT* analizuje powody wrogości w stosunku do Praskiej Wiosny ze strony L. Breżniewa, W. Ulbrichta, W. Gomułki i J. Kádara⁶².

Czerwiec to znaczny spadek zainteresowania Czechosłowacją (zaledwie 83 doniesienia – 44% stanu z maja). Było to ewidentnie spowodowane wydarzeniami krajowymi, które zepchnęły doniesienia zagraniczne na dalszy plan. 3 czerwca 1968 r., postrzelony został wybitny artysta popkulturowy, guru nowojorskiej bohemy, Andy Warhol.

⁶⁰ *Moscow Is Wary about Prague*, Raymond H. Anderson, „New York Times” (1923-Current file); Apr 7, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. E4; *Czechs Announce Reform Cabinet: Young Intellectuals Get Key Posts*, „New York Times” (1923-Current file); Apr 9, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 11; *Czech Discounts Scope of Reform*, Richard Eder Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Apr 11, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 10; *Czech Party Paper Links Death Of Masaryk to Beria Gorillas*, By Richard Eder Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Apr 17, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1; *Top Czech Official, Reviewing Red Rule*, by David Bender Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Apr 25, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1.

⁶¹ *Prague's Road to Socialism*, „New York Times” (1923-Current file); Apr 11, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 44.

⁶² *Moscow Offering Credit to Prague: Would Grant \$400 Million*, by David Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); May 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 11; *Current Talks Crucial*, by Peter Grose Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); May 3, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 10; *US Asks Prague to Renew Talks: Hints Flexibility on Czech Gold*, by Peter Grose Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); May 2, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1; *Prague's reform Scored by Poles: 3 Papers in Warsaw Openly Criticize*, by Jonathan Randal Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); May 5, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1; *Soviet Army Role in Prague Is Hinted*, „New York Times” (1923-Current file); May 5, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 17; *Kosygin, after Talks With Czechs, Rests at Spa: Premier Strolls Along*, By Tad Szulc Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); May 20, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 9; *Czech Party Ends Diplomacy Curbs: Will Let Foreign Ministry Formulate*, by Dana Adams Schmidt Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); May 26, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 5.

6 czerwca 1968 r. umarł postrzelony w zamachu kandydat Partii Demokratycznej w nadchodzących wyborach prezydenckich, Robert Kennedy. Administracja Prezydenta Johnsona wywołuje zaniepokojenie społeczne inicjatywą zwiększenia podatków o 10%.

Jednak przełomowy dla Praskiej Wiosny dokument zostaje odnotowany przez *NYT*. 27 czerwca 1968 r., czeski dysydent, Ludvik Vaculik, opublikował *Manifest 2000 słów* (czes.: *Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům a všem*)⁶³. Dokument był zmasowaną krytyką pod adresem KPCz. Zdaniem L. Vaculika, po 1948 r., partia doprowadziła do uwstecznienia kraju. Autor wskazywał na wywłaszczenie klasy robotniczej oraz samowolę aktywistów KPCz. Jego zamiarem było apelowanie o wprowadzenie właściwych standardów i procedur, zmierzających do rozliczenia winnych w KPCz, oraz do otwartości oraz przejrzystości działań partii⁶⁴.

Manifest, pod którym podpisała się plejada wybitnych osobistości, został zinterpretowany inaczej niż chciałby tego sam autor. *NYT* diagnozował tekst jako antysowiecki i prowokacyjny, a przynajmniej tak *Manifest* został – zdaniem dziennikarzy *NYT* – odebrany w Moskwie. Pojawiły się spekulacje, że *Manifest* może dać ZSRR pretekst do agresywnych zachowań, zwłaszcza że – jak sugerowali analitycy z *NYT* – Vaculik nawoływał do wycofania sowieckich wojsk z Czechosłowacji. *NYT* donosił także o zaskoczeniu, jakie tekst wywołał wśród ekipy rządzącej (zwłaszcza Josefa Smrkovskiego i Alexandra Dubčeka), oraz o trudnościach, jakie *Manifest* spowodował w rokowaniach z Rosjanami⁶⁵.

Lipiec przynosi rekordową do tej pory liczbę artykułów – 216. Szeroko komentowane jest rosnące niezadowolenie Moskwy i satelitów z obrotu spraw nad Węłtawą. Coraz sztywniejsza postawa L. Breżniewa zaczyna być postrzegana jako zapowiedź zmuszenia Czechosłowaków do powrotu na tory autorytarne⁶⁶.

⁶³ *Literarni Listy*, Praha, 27 czerwca 1968, (02.08. 2017), <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitL/1.1968/1/1.png>.

⁶⁴ *Dubcek Says Novotny Lied in Concealing Role in Czechoslovak Purges*, by Tad Szulc Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Jun 4, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 15; *Prague Skirting Scrutiny of 50’s: Party Resisting Pressures to Punish Purge*, by Jonathan Randal Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Jun 3, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 11.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ *Czechs Worried by Troop Moves: Soviet Units Enter Country to Take Part*, by Tad Szulc Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Jun 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*; pg. 2; *Dubcek Declares Reforms Involve No Threat to Bloc: Czech Party Leader*, by Henry Kamm Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Jul 28, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1; *Prague Reports Economy Lagging: Growth Slower This Year – Consumer Goods*, by Harry Schwartz Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Jul 28, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 15; *East Germans Charge a Czech Counterrevolution: Party Organ Says There ...*, Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Jul 28, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 18; *Prague Leaders Reach Slovakia for Soviet Talks: Confrontation*, by Henry Kamm Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Jul 29, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1

Dużo uwagi *NYT* poświęca przygotowaniom i przebiegowi spotkania na szczycie pomiędzy liderami sowieckimi i czechosłowackimi w Čiernej nad Tisou (29 lipca – 1 sierpnia 1968). Szeroko komentowany jest fakt, że spotkanie odbywa się na granicy słowacko-ukraińskiej. Dotychczas satelicy liderzy byli wzywani do Moskwy. Radzieccy oficjele nie mieli w zwyczaju fatygować się gdziekolwiek. Pojawiły się spekulacje, że Czechosłowacy obawiali się wyjazdu do ZSRR⁶⁷.

514 doniesień odnośnie do Czechosłowacji z sierpnia 1968 r. nie dziwi. Miesiąc rozpoczyna seria politycznych analiz rozmów w Čiernej nad Tisou. Czechosłowacy zostali – w ocenie *NYT* – zmuszeni do daleko idących ustępstw. Dubček zobowiązał się do opanowania „trendów antysocjalistycznych”⁶⁸. Dziennik często to komentuje, gdyż – zdaniem analityków pisma – żadne z działań ekipy Dubčeka nie było *stricte* antysocjalistyczne. Kolejnego ustępstwa Czechosłowacji *NYT* upatruje w zgodzie delegacji A. Dubčeka na zaniechanie tworzenia Partii Socjaldemokratycznej, co publicyści *NYT* odbierali jako odejście od obietnicy wdrażania systemu wielopartyjnego⁶⁹.

NYT był też zaniepokojony obietnicą większego wpływu KPCz na treści publikowane w mediach, co – w świetle zniesionej już 26 czerwca 1968 r. cenzury – postrzegano jako jej przywrócenie. Radziecką obietnicę wycofania wojsk po lipcowych manewrach, *NYT* oceniał jako znikomy sukces w rokowaniach. Oficjalne wyrażenie przez L. Breżniewa zgody na organizację 9 zjazdu KPCz dziennik komentował jako radziecką demonstrację siły i stosunku podległości⁷⁰.

Kolejnym przełomowym momentem, o którym amerykańscy czytelnicy *NYT* dowiedzieli się 4 sierpnia, było podpisanie *Deklaracji Bratysławskiej* (3 sierpnia 1968). Był to rezultat spotkania przedstawicieli Polski, NRD, Węgier, ZSRR i Czechosłowacji. Niektóre komentarze posuwały się do analogii z Układem Monachijskim z września 1938 roku. *NYT* jednoznacznie przedstawia owo spotkanie jako próbę szantażu politycznego w stosunku do ekipy A. Dubčeka. Jednakże Czechosłowacy skutecznie – w opinii *NYT* – uniknęli bezpośredniej presji. Zadeklarowali niezmienną wierność zasadom marksizmu-leninizmu oraz międzynarodowce. Zobowiązali się także do intensywnego zwalczania przejawów burżuazyjnych i antysocjalistycznych⁷¹.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Optimism Voiced by Czechs as End of Parley Nears: Communiqué*, by Henry Kamm Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Aug 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1; *Czechs Will Meet Bloc on Reforms; Cierna Talks End: Parley Scheduled*, by Henry Kamm, Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Aug 2, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Soviet-Czech Communiqué*, „New York Times” (1923-Current file); Aug 2, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 10.

⁷¹ *Ibidem*.

NYT podkreślał pewien fragment *Deklaracji*, w którym ZSRR zawarował sobie prawo do zbrojnej interwencji w państwach Układu Warszawskiego, gdyby wprowadziły one system wielopartyjny – działanie postrzegane jako tendencję kapitalistyczną. *NYT* zauważył, że około 10 sierpnia 1968 r. wojska sowieckie zostały wycofane z Czechosłowacji. Równocześnie pojawiły się doniesienia, że ewakuowane oddziały koczują w rejonach przygranicznych⁷².

Do 20 sierpnia *NYT* jest pełen informacji dotyczących rozkwitu kultury oraz pogarszających się stosunków na linii Praga – Moskwa i satelici. Noc z 20 na 21 sierpnia, czyli moment wkroczenia wojsk ZSRR, Polski, Węgier, NRD i Bułgarii na terytorium Czechosłowacji jest relacjonowany na bieżąco. *NYT* był w stanie zapewnić czytelnikowi zainteresowanemu inwazją przejrzysty i dokładny obraz wydarzeń. Artykuły i raporty podają kolejność zajmowanych miejscowości; *NYT* dotarł do informacji na temat liczebności sił inwazyjnych i ich rozlokowania⁷³.

Okres od 21 sierpnia 1968 r. do końca października to informacje mieszczące się w czterech kategoriach:

- a) kronika wydarzeń w Czechosłowacji od momentu inwazji;
- b) reakcja na inwazję w USA i na świecie;
- c) emigracja z Czechosłowacji i akomodacja uchodźców zagranicą;
- d) analizy i prognozy dotyczące rozwoju wydarzeń w przyszłości.

Od września pojawiały się w *NYT* spekulacje na temat potencjalnych sowieckich sukcesów i porażek dyplomatycznych po inwazji. Dziennik donosił o postawieniu w gotowości bojowej armii rumuńskiej, ze względu na zachowania polityczne ekipy kremłowskiej, które mogły sugerować podobny jak w Czechosłowacji kurs Moskwy w stosunku do Bukaresztu. Pojawiły się spekulacje dotyczące czechosłowackiego rządu na wygnaniu⁷⁴. *NYT* donosił o emigracji czeskich filmowców i raportował o słabej kondycji

⁷² *Text of Joint Communist Communique at Bratislava*, „New York Times” (1923-Current file); Aug 4, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 3; *Moscow Stresses Party Supremacy: Warns against Any Move Toward*, by Raymond H. Anderson Special to the „New York Times”, „New York Times” (1923-Current file); Aug 10, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1;

⁷³ *Czechoslovakia Invaded by Russians and Four Other Warsaw Pact*, by Tad Szulc Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Aug 21, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1; *Versions of the Two Sides*, „New York Times” (1923-Current file); Aug 21, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1; *Soviet’s Move Turns Back the Clock*, by James Reston, „New York Times” (1923-Current file); Aug 21, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1.

⁷⁴ *US Says Russians Changed Balance in Middle Europe: Rumanians Step*, By Peter Grose Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Sep 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1; *A Spring of Freedom Is Cut Short in Czechoslovakia*, Tad Szulc, „New York Times” (1923-Current file); Sep 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. E3; *Has Moscow Lost More Than It Won?*, Henry Kamm, „New York Times” (1923-Current file); Sep 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. E; *Czechs in Geneva Deny Plan For a Government in Exile*, Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Sep 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 2.

ekonomicznej kraju⁷⁵. Pojawiają się prognozy, jak Czechosłowacja będzie funkcjonować po inwazji⁷⁶.

Październik, jak i cała końcówka roku, przynosi doniesienia na temat zmian w rządzie, sugerując ich wymuszenie przez Rosjan. Artykuły opisują reakcję na inwazję ze strony społeczeństw państw biorących w niej udział⁷⁷. Pojawiają się informacje o ostatnich ogniskach oporu Czechosłowaków – protestach prasowych czy krytycznych opiniach dotyczących działań Kremla⁷⁸. Amerykański czytelnik jest na bieżąco informowany o „procesach normalizacyjnych” pod nadzorem promoskiewskich władz komunistycznych⁷⁹. Poczesne miejsce w publicystyce *NYT* zajmuje kwestia emigracji. Gazeta informuje o sposobach wychodźstwa, liczbach emigrantów i pomocy uchodźcom⁸⁰.

Podsumowując, the *New York Times* dawał amerykańskiemu czytelnikowi nader dokładny i kompetentny obraz rozwoju sytuacji w Czechosłowacji przez cały rok. Natężenie doniesień zmieniało się, w zależności od rozwoju sytuacji. W Czechosłowacji *NYT* miał doświadczonych korespondentów, dostarczających informacji z pierwszej ręki, np. Thomasa Hamiltona czy Tada Szulca. Ten ostatni został wydalony z Czechosłowacji w 1969 r.⁸¹

⁷⁵ *Some Film People Have Left Prague: Menzel and Forman among Directors*, by Thomas J. Hamilton Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Sep 8, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 4; *Czechs Hopeful on Their Economy: Experts Doubt Soviet Can Halt Reform Program*, by Clyde H. Farnsworth Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Sep 7, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 3;

⁷⁶ *Prague’s Surrender Terms*, „New York Times” (1923-Current file); Sep 9, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 46; *Czechs Are Facing Inflation Threat*, „New York Times” (1923-Current file); Sep 13, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 2.

⁷⁷ *Foreign Minister in Prague Resigns on Soviet Demand: Hajek is Last*, by Tad Szulc Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Sep 20, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1; *Poles Assail Critic of Occupation Role*, Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Sep 30, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 2.

⁷⁸ *Press in Prague Charges Soviet Is Spreading “Lies”*, by Tad Szulc, Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Oct 6, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 1.

⁷⁹ *Dubcek Says Unpopular Measures Are Necessary*, by Clyde H Farnsworth Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Oct 12, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 5.

⁸⁰ *Help for Czechs in West Is Urged: Refugee Aide Cites Plight of Intellectuals*, by Thomas J. Hamilton Special to *The „New York Times”*, „New York Times” (1923-Current file); Oct 13, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 9; *Czech Jews Leaving in Fear of a Purge*, „New York Times” (1923-Current file); Oct 13, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 8; *New Life Starts for 168 Refugees*, by Kathleen Teltsch, „New York Times” (1923-Current file); Oct 26, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. 3; *Russia and Czechoslovakia: Make No Mistake – the Dream Will Be Crushed*, Henry Kamm, „New York Times” (1923-Current file); Nov 10, 1968; ProQuest Historical Newspapers: *The „New York Times”*, pg. E4.

⁸¹ Kenneth N. Skoug, *Czechoslovakia’s Lost Fight for Freedom: 1967–1969; an American Embassy Perspective*, Westport: Praeger, 1999, 211.

Polityczne wsparcie Czechosłowacji przez amerykańską administrację prezydencką w okresie Praskiej Wiosny było znikome. Powodem były odmienne priorytety polityczne Prezydenta Lyndona B. Johnsona, co sprawiło, że pozwolił on Rosjanom na całkowitą swobodę w pacyfikacji liberalnych inicjatyw. Przywrócone zostały też autorytarne rządy promoskiewskich elit komunistycznych. Z perspektywy czasu trudno spodziewać się, żeby reakcja amerykańska była – w owym czasie, w tamtych okolicznościach – diametralnie inna. Powojenny porządek świata zdefiniowany w Jałcie w roku 1945 nadal obowiązywał. W 1968 r., Europa była nadal podzielona na strefy wpływów Wschodu i Zachodu. Jak się okazało, po raz kolejny, po wydarzeniach na Węgrzech w 1956 r., strefy te były wciąż nienaruszalne, mimo upływu 23 lat od konferencji Wielkiej Trójki na Krymie. Mimo tak niesprzyjających i nieco deterministycznych okoliczności, zainteresowanie amerykańskich mediów wydarzeniami Praskiej Wiosny było duże.

Bazując na doniesieniach *New York Times*'a zainteresowani tą tematyką Amerykanie mogli wyrobić sobie dobry obraz sytuacji. Uwaga poświęcona w *NYT* Czechosłowacji została równomiernie rozłożona na różne, często wieloaspektowe, zagadnienia składające się na Praską Wiosnę.

NYT nie koncentrował się na sensacji; nie ograniczał się także do wydarzeń *stricto* politycznych. Dziennik przedstawia sytuację wielowymiarowo, nakreślając tło społeczne. Na tej bazie dziennikarze *NYT* budowali obraz sytuacji polityczno-gospodarczej. Kompetentnie i interesująco analizowali bieżące wydarzenia dokonując trafnych analiz i prognoz. Wiele z nich, często tych długoterminowych, sprawdziło się w przyszłości.

Zakładając, za Jamesem W. Petersonem, że Praska Wiosna koncentrowała się na czterech głównych aspektach czechosłowackiej rzeczywistości (tj. reformach polityczno-społecznych, nowym porządku ekonomicznym, zmianach w systemie prawno-konstytucyjnym i kwestii federacyjnej), to – spośród trzech dzienników najwięcej uwagi poświęcającej tematyce Czechosłowacji (*New York Times*, *Wall Street Journal* i *Christian Science Monitor*) – właśnie *NYT* zaproponował najbardziej równomierny i zrównoważony zestaw treści⁸².

Rażąca rozbieżność pomiędzy ilością uwagi poświęconej wydarzeniom w Czechosłowacji przez administrację Johnsona a zainteresowaniem amerykańskich mediów dowodzi, jak często kwestie absorbujące społeczeństwa nie są brane pod uwagę, lub wręcz bagatelizowane, przez ich czynniki decyzyjne. I odwrotnie, jak marginalne z punktu widzenia tzw. wielkiej polityki mogą okazać się wydarzenia nie schodzące z czołówek gazet przez cały rok. To interesujący przyczynek w odniesieniu do roli i funkcji mediów. Doświadczenie czechosłowackie wykazało, że nawet odpowiednie nagłośnienie danej

⁸² Por. James W. Peterson, *American Newspaper...*, s. 81.

kwestii nie jest w stanie wyrzucić presji na decydentów, o ile ich wcześniej zdefiniowane priorytety polityczne zostały zawczasu określone inaczej. Wydaje się, że XXI wiek, pomimo rozwoju mass mediów, zwłaszcza Internetu, pod tym względem nie różni się zasadniczo od czasów sprzed pół wieku.

Bibliografia

Materiały źródłowe

A New Prague Leader: Alexander Dubcek, „New York Times” (1923-Current file); Jan 6, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

A Spring of Freedom Is Cut Short in Czechoslovakia, Tad Szulc, „New York Times” (1923-Current file); Sep 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

Anti-Bonn Policy Is Eased Further by Prague, by Jonathan Randal Special „New York Times” (1923-Current file); Mar 3, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

Appendix X. *Soviet-Czechoslovak Treaty: 16 October 1968*. [W:] Philip Windsor, Adam Roberts, *Czechoslovakia 1968: Reform, Repression and Resistance*. London: Chatto and Windus.

Convulsion in Prague, „New York Times” (1923-Current file); Jan 8, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

Current Talks Crucial, by Peter Grose Special „New York Times” (1923-Current file); May 3, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

Czech Discounts Scope of Reform, Richard Eder Special „New York Times” (1923-Current file); Apr 11, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

Czech Jews Leaving in Fear of a Purge, „New York Times” (1923-Current file); Oct 13, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

Czech Party Ends Diplomacy Curbs: Will Let Foreign Ministry Formulate, by Dana Adams Schmidt Special „New York Times” (1923-Current file); May 26, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

Czech Party Paper Links Death of Masaryk to Beria Gorillas, By Richard Eder Special „New York Times” (1923-Current file); Apr 17, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

Czechoslovak New Wave, New Wave Film.Com, <http://www.newwavefilm.com/international/czech-new-wave.shtml>.

Czechoslovakia Invaded by Russians and Four Other Warsaw Pact, by Tad Szulc Special „New York Times” (1923-Current file); Aug 21, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

Czechoslovakia: Pressure Produces a Change, by Richard Eder, „New York Times” (1923-Current file); Jan 14, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

Czechs Announce Reform Cabinet: Young Intellectuals Get Key Posts, „New York Times” (1923-Current file); Apr 9, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

Czechs Are Facing Inflation Threat, „New York Times” (1923-Current file); Sep 13, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

- Czechs Hopeful on Their Economy: Experts Doubt Soviet Can Halt Reform Program*, by Clyde H. Farnsworth Special „New York Times” (1923-Current file); Sep 7, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Czechs in Geneva Deny Plan for a Government in Exile*, Special „New York Times” (1923-Current file); Sep 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Czechs Will Meet Bloc on Reforms; Cierna Talks End: Parley Scheduled*, by Henry Kamm, Special „New York Times” (1923-Current file); Aug 2, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Czechs Worried by Troop Moves: Soviet Units Enter Country to Take Part*, by Tad Szulc Special „New York Times” (1923-Current file); Jun 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Dobrynin, Anatoly, *In Confidence: Moscow's Ambassador to America's Six Cold War Presidents*.
- Dubcek Declares Reforms Involve No Threat to Bloc: Czech Party Leader*, by Henry Kamm Special „New York Times” (1923-Current file); Jul 28, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Dubcek Has Talks with Bloc Chiefs, They Confer in Dresden...*, by Henry Kamm Special „New York Times” (1923-Current file); Mar 24, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Dubcek Says Novotny Lied in Concealing Role in Czechoslovak Purges*, by Tad Szulc Special „New York Times” (1923-Current file); Jun 4, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Dubcek Says Unpopular Measures Are Necessary*, by Clyde H Farnsworth Special „New York Times” (1923-Current file); Oct 12, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- East Germans Charge a Czech Counterrevolution: Party Organ Says There ...*, Special „New York Times” (1923-Current file); Jul 28, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Embattled Czech President, Novotny, Antonin*, „New York Times” (1923-Current file); Mar 13, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Foreign Minister in Prague Resigns on Soviet Demand: Hajek is Last*, by Tad Szulc Special „New York Times” (1923-Current file); Sep 20, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- General Accused of Theft Flees from Czechoslovakia*, York Times (1923-Current file); Mar 3, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Has Moscow Lost More Than It Won?* Henry Kamm, „New York Times” (1923-Current file); Sep 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Help for Czechs in West Is Urged: Refugee Aide Cites Plight of Intellectuals*, by Thomas J. Hamilton Special „New York Times” (1923-Current file); Oct 13, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- <http://galenet.galegroup.com.proxy.lib.ohio-state.edu/servlet/DDRS?vrsn=1.0&view=image&locID=colu44332&c=1&page=1&img=.25&ste=6&n=100&docNum=CK2349143969 &docID=272397>.
- Johnson, Lyndon, Baines, *The Vantage Point: Perspectives of the Presidency, 1963-1969*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971.
- Kosygin, after Talks with Czechs Rests at Spa: Premier Strolls Along*, By Tad Szulc Special „New York Times” (1923-Current file); May 20, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Literarni Listy*, Praha, 27 czerwca 1968, <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitL/1.1968/1/1.png>.

- Memorandum for the Record*, April 24, 1968, FRUS, 1964–1968, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 20.
- Memorandum from the Deputy Under-Secretary of State for Political Affairs (Bohlen) to the Under Secretary of State (Katzenbach)*, April 28, 1968, FRUS, 1964–1968, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 21.
- Memorandum of Conversation*, September 20, 1968, FRUS, 1964–1968, vol. 14, *Soviet Union*, doc. 304.
- Minutes of Cabinet Meeting*, August 22, 1968, Declassified Documents Reference System, Gale Gengage Learning,
- Moscow Is Wary about Prague*, Raymond H. Anderson, „New York Times” (1923-Current file); Apr 7, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Moscow Offering Credit to Prague: Would Grant \$400 Million*, by David Special „New York Times” (1923-Current file); May 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Moscow Stresses Party Supremacy: Warns against Any Move Toward*, by Raymond H. Anderson Special „New York Times” (1923-Current file); Aug 10, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- National Intelligence Estimate*, July 22, 1964, FRUS, 1964–1968, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 7.
- National Security Action Memorandum No. 304*, June 3, 1964, FRUS, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 4.
- New Life Starts for 168 Refugees*, by Kathleen Teltsch, „New York Times” (1923-Current file); Oct 26, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Notes of Emergency Meeting of the National Security Council*, August 20, 1968, 10:15 PM, FRUS, 1964–1968, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 81.
- Optimism Voiced by Czechs as End of Parley Nears: Communique*, by Henry Kamm Special „New York Times” (1923-Current file); Aug 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Paper Prepared in the Department of State*, b/d, FRUS, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 12.
- Poles Assail Critic of Occupation Role*, Special „New York Times” (1923-Current file); Sep 30, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Prague Dismisses Ideological Chief*, Randal, Jonathan, „New York Times” (1923-Current file); Mar 6, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Prague Leaders Reach Slovakia for Soviet Talks: Confrontation*, by Henry Kamm Special „New York Times” (1923-Current file); Jul 29, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Prague Reports Economy Lagging: Growth Slower This Year – Consumer Goods*, by Harry Schwartz Special „New York Times” (1923-Current file); Jul 28, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Prague Skirting Scrutiny of 50's: Party Resisting Pressures to Punish Purge*, by Jonathan Randal Special „New York Times” (1923-Current file); Jun 3, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Prague Spring*, Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/event/Prague-Spring>.
- Prague's reform Scored by Poles: 3 Papers in Warsaw Openly Criticize*, by Jonathan Randal Special „New York Times” (1923-Current file); May 5, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Prague's Road to Socialism*, „New York Times” (1923-Current file); Apr 11, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

- Prague's Surrender Terms*, „New York Times” (1923-Current file); Sep 9, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Preparations for Military Intervention in Czechoslovakia*, July 26, 1968, Declassified Documents Reference System, Gale Cengage Learning, (25. 07. 2017),
- Press in Prague Charges Soviet Is Spreading “Lies”*, by Tad Szulc, Special „New York Times” (1923-Current file); Oct 6, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Rusk, Dean, *As I Saw It. A Secretary of State's Memoir*. New York: I. B. Tauris & Co Ltd, 1990.
- Russia and Czechoslovakia: Make No Mistake – the Dream Will Be Crushed*, Henry Kamm, „New York Times” (1923-Current file); Nov 10, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Russian Forces Start to Leave Czechoslovakia: First Phase of Exit*, by Henry Kamm, Special „New York Times” (1923-Current file); Jul 14, 1968; ProQuest Historical Newspapers: „The New York Times”.
- “Secretary Rusk's News Conference,” August 21, 1968, Department of State, *Bulletin*, 9 September 1968.
- Slovaks and Intellectuals Given Concessions by Czech President*, by David Binder Special to „The New York Times”, „New York Times” (1923-Current file); Jan 2, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Some Film People Have Left Prague: Menzel and Forman among Directors*, by Thomas J. Hamilton Special „New York Times” (1923-Current file); Sep 8, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Soviet Army Role in Prague Is Hinted*, „New York Times” (1923-Current file); May 5, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Soviet's Move Turns Back the Clock*, by James Reston, „New York Times” (1923-Current file); Aug 21, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Soviet-Czech Communique*, „New York Times” (1923-Current file); Aug 2, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Summary of Meeting*, August 20, 1968, 8:15–8:42 P.M., FRUS, 1964–1968, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 80.
- Summary of Meeting*, August 23, 1968, FRUS, 1964–1968, vol. 17, *Eastern Europe*, doc. 85.
- “Statement by President Johnson”, August 21, 1968, Department of State, *Bulletin*, 9 September 1968.
- Text of Joint Communist Communique at Bratislava*, „New York Times” (1923-Current file); Aug 4, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Top Czech Official, Reviewing Red Rule*, by David Bender Special „New York Times” (1923-Current file); Apr 25, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- US Asks Prague to Renew Talks: Hints Flexibility on Czech Gold*, by Peter Grose Special „New York Times” (1923-Current file); May 2, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- US Says Russians Changed Balance in Middle Europe: Rumanians Step*, By Peter Grose Special „New York Times” (1923-Current file); Sep 1, 1968; ProQuest Historical Newspapers.
- Versions of the Two Sides*, „New York Times” (1923-Current file); Aug 21, 1968; ProQuest Historical Newspapers.

Opracowania

- Golan, Galia, *Reform Rule in Czechoslovakia: The Dubček Era 1968–1969*, Cambridge, CUP, 1973.
- James, Robert, Rhodes (ed.), *The Czechoslovak Crisis 1968*, London: Weidenfeld and Nicolson, 1969.
- Kovrig, Bennett, *Of Walls and Bridges: the United States and Eastern Europe*. New York: NY UP.
- , *The Myth of Liberation: East-Central Europe in US Diplomacy and Politics since 1941*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1973.
- Krawczyk, Andrzej, *Praska Wiosna 1968*, Warszawa: Volumen, 1998.
- Parafianowicz, Halina, *Czechosłowacja w polityce Stanów Zjednoczonych w latach 1918–1933*, Białystok: Wyd. Filii UW w Białymstoku, 1996.
- Peterson, James, W. *American Newspaper Media Portrayal of the 1968 Prague Spring*, [w:] Gregory C. Ference (red.), *The Portrayal of Czechoslovakia in the American Print Media, 1938–1989*, New York: Columbia University Press, 2006.
- Roth, David, C., *The American Reaction to the 1968 Warsaw Pact Invasion of Czechoslovakia*. Columbus: Ohio State University.
- Schwartz, Thomas, Alan, *Lyndon Johnson and Europe: In the Shadow of Vietnam*. Cambridge, Mass., 2003.
- Skilling, H. Gordon, *Czechoslovakia's Interrupted Revolution*, Princeton: Princeton University Press, 1976.
- Skoug, Kenneth, N., *Czechoslovakia's Lost Fight for Freedom: 1967–1969; an American Embassy Perspective*, Westport: Praeger, 1999.
- Windsor, Philip; Adam Roberts, *Czechoslovakia 1968: Reform, Repression and Resistance*. London: Chatto and Windus.

The reaction of US President Lyndon B. Johnson's administration to the Prague Spring and its portrayal in the American press: an analysis of *New York Times* articles

Summary: The article has two aims. The first was to analyze the reaction of US President Lyndon B. Johnson's administration to the Prague Spring events of 1968 in Czechoslovakia. The article describes Alexander Dubček's attempts to liberalize Czechoslovakia's social and economic policy, the mounting conflict with the Soviet authorities, the invasion of Czechoslovakia by the armies of Warsaw Pact countries in August 1968, and the return to the *status quo ante*. The author analyzes the internal and foreign policy of the US administration during a highly turbulent period in the international arena. The second aim of the article was to analyze the US government's interest in the Prague Spring based on an analysis of the articles and statistical reports published by *The New York Times* where these events received the most extensive coverage in the USA.

Keywords: monks, Benedictines, monastic town, mayor, city council, location privilege, town privileges, Magdeburg Law, Jeżów